

НЕИЗВЕСТНИ ПИСМА НА НИКОЛАЙ ЛИЛИЕВ

СТЕФАН ПАМУКОВ

Още съвсем млад Лилиев е изцяло потопен в поезията и навлиза в такива дълбочини, че дори голяма част от новооткритите му писма стихотворения са всъщност емоционален изказ на вътрешно-житейски настроения, които видимо ни отдалечават от модния универсализъм. Почти зад всяка строфа, изпратена на Димитър Подвързачов или Димчо Дебелянов, виждаме нещо много по-съществено от отвлечени съзрения, защото някои стихотворения са равнозначни с действителния образ на техния създател и се приемат като саморазкритие. Като оставим настрана копнежа към безсмъртни блянове, какво по-вярно има от болката да разреже „плода на своя дял живян“! Неслучайно той доверява на Дебелянов:

Но заглъхва без ехо в нощта
о, сърце, твоя горестен зов:
ти умираш сиротно в света,
без любов.

Дори когато признава: „Аз пристъпям едвам — аз съм сам“, в съзнанието се налага не толкова традиционното отчуждение на символистите, а черта от жизнената същност на поета. В по-голяма степен това се отнася до писмата му в проза, където формата позволява своеобразна оценъчност на мисълта.

В едно писмо до Асен Разцветников Лилиев му пожелава да бъде по-светъл. Едва ли той би стигнал до това определение, ако сам не беше светла личност. Досегът с него разкрива не само богат духовен мир, а преди всичко нравствена чистота. И в лириката, и в кореспонденцията Николай Лилиев е между големите поети — лаконичен, ясен и безпределно искрен. Когато е далеч от приятелите си, на него му липсва диалогът с тях. Понякога писмата му губят обикновената си форма и се превръщат в поезия, изпълнена ту със съдбовни въпроси, ту с примирението да бъде „самин“. Тогава човек неволно се пита къде Лилиев е по-истинен: дали в тихата радост, или когато се разминава с житейските утехи. Какъвто и да бъде отговорът, по-важно е, че той отлива болката и мечтата в слово. Именно тази сила единствено го владее и крепи, тя го прави възторжен и мъдър, и не на последно място — словото го довежда до мисълта, че „щастлив е оня, който носи най-много светилища в душата си“. Оттук и неговото ярко присъствие в света на поетическото изкуство.

Bulgarie

София

„Цар Самуил“ 58

Господ[ин] — Димитър — Димитров

Париж, 6/19 март 1911

rue Baye, 10

Драги Димитре,

Снощи получих „Мърт[ви] души“. Благодаря на тебе или на г. Ал. Паскал[ев]. От мене ти не чакаш преценка за книгата, разбира се, Дано само ония, които имат писателството за професия, не забравят да отбележат това наистина голямо „литерат. събитие“. Имам желание да видя отпечатани наскоро всички преводи, които обещава.

Тука познавам един шведец — Йон. Разправя за Ялмара Сьодeberg, че нямал още 30 год., а се проявил отрано, особено с някакви нувели. Превеждал на родния си език Ан. Франс. Живеел преди 2—3 години в Париж.

Ами ти защо забавяш идването си за насам? Трябва ли да ти казвам от какво значение ще бъде за тебе да замениш колкото се може по-скоро? Не зная дали не ще се върна през лятото и в такъв случай пак ще живееш без мене в Париж. Сам или със семейството — ще напушаш България?

Много здраве на всички.

Н. Михайлов

Bulgarie

Редакция на в. „Камбана“

г. Димитър Димитров

София

Париж, 29 април/12 май 1911

гве Barye 10

Драги Митьо,

Ще те моля да обадиш на Ивана Шангов, че този месец не ще мога да му пратя останалите 25 лв. Прощавай, защото те товаря с е с глупави поръчки.

Твоите стихове в I книга на „Съвр. мисъл“, както и Димчовите в последнята, ми се видяха *положително хубави*. Намирам, че ти отговори и заслужено, и *умно* на всички ония, които не можах да оценят една съвместно изпълнена работа.

Аз съм здрав и ви поздравям всички.

Ник. Михайлов

Илюстрирана карта: W. Didier — Pouget — Lande fleurie

Bulgarie

София

Редак. на „Камбана“

Господин Дим. Димитров

Париж, 22 май/4 юни 1911

гве Barye, 10

Разбирам твоя сплин метежен, Хамлете,
и твоите безумици, Офелия,
че моят дух ранен натам лети,
де всяка цел замира сред безцелия.

Де в ледните печали на пространствата
победният рог на Времето един тръби. . .
и пак живея за нас сред окаяността
съдбовният въпрос — to be or not to be.

Илюстрирана карта: Rupert — Bunny — LE BEL APRÈS — MIDI

Bulgarie

София

ул. „Цар Самуил“ 58

Господин Дим. Димитров

Париж, 27 май/9 юни 1911

гве Barye, 10

Безцелно скитам среди гмежа
на Земята — без цел зарян —
и тъмни пътища бележа
от тъмни радости огрян.

Защо не смогна да разрежа
плода на своя дял живяя?
Цветя, разкрийте ми копнежа
на вашия безумен блян
Отде ви лъхат тая свежа

невинност, той свилен свян —
духът ви спи в лучиста мрежа
от люлки сребърни люлян

И вий сте чужди за кипежа
на тоя земен океан —
цветя, вдъхнете ми копнежа
на вашия безсмъртен блян !

Илюстрирана карта: Contemplation, par Victor Bruguairolles

Bulgarie
София
Редакцията на „Камбана“
Господин Димитър Димитров

Париж, rue Vaugu, 10
Срещу 4/17 юли 1911

Заслушан в нощната мътва
на полунощ, която гасне —
по твоите чърти неясни
аз в тиха дремота зова:

— Яви се, утрин вдъхновена,
и в моя малък мир всели
привечерния здрач на Сена
и тишината на Neuilly.

Че роб на сила непозната —
(кога и как съм завладян?)
аз кретам своя път — пиян
от виното на самотата.

Илюстрирана карта: Paris panorama de la Seine (Côté Est)

Bulgarie
София
Редак. на в. „Камбана“
Госп. Димитър Димитров

Paris, rue Vaugu, 10
3/16 септ. 1911

Бедно сърце, пожали
своите дни неживени!
Ситен дъжд бавно вали,
(бедно сърце, пожали) !
Есенни падат мъгли
вред низ полята стъмвени.
Бедно сърце, пожали
своите дни неживени!

Есенник лих прошумя —
вихром разгонил съня си.
Китният парк занемя,
есенник лих прошумя —

пращята кална земя
с листите чисти поръси.
Есенник лих прошумя
вихром разгонил съня си.

—

Шепот на тихи молби
бедно сърце, долови ли?
Или в нощта, може би —
шепот на тихи молби —
хриплите медни гръбци
шепот са твой доловили.
Шепот на тихи молби,
клето сърце, долови ли?

Илюстрована карта: J. MUENIER — RETOUR DES CHAMPS

Bulgarie
София
ул. „Венелин“ 29
Господин Димчо Дебелянов

Париж, rue Bayre, 10
12/25 октомври 1911

НА НОЩТА

Мрак и мрачни води —
ни следи от звезди —
о, води ме, води! —
безизвестно къде.

Аз пристъпям едвам —
аз съм сам и не знам
твоя темен ли плам
мойта мисъл краде.

Хоризонти надвесени
и спосени тъми.

Ръми —
есен е.

В тихи жалби унесени
ние бродим сами.

Ръми —
есен е.

А пред нас обезлесени
равнини и хълмъи.

Ръми —
есен е.

Пожалете бездомния син —
изнемогнал в безцелия борби,
изнемогнал да бъде самин —
да скърби.

Но заглъхва без ехо в нощта,
о, сърце, твоят горестен зов:

ти умираш сиротно в света,
без любов.

Илюстрована карта: Salon carré du Louvre — La Joconde,
par Louis Béroud

София
бул. „Фердинанд“ 138
Господин Димчо Дебелянов
поет-символист

Свищов, 22 авг. 1915 г.
ул. „Черневска“ 42

Много здраве, Драги Димчо, пак от Свищов, на тебе, на Димитра, на Леди, на Здравко, на Анчето
— на всички. Съжелявам, че не можах да дойда „в София, в Черната джамия“.

Бъди здрав, весел и горд!
Н. Михайлов

Господин
Дим. Подвързачов
Sofia — Bulgarien
138, бул. „Хр. Ботев“

Предишен бул. „Фердинанд“

[Мюнхен, 1923 г.]

Холодеет осеннее солнце
И листвою пожелтевшей играет,
Колыхаются легкие ветки
В синеватом вечернем дыму.
Это молодость наша уходит,
Это наша любовь умирает,
Улыбаясь прекрасному миру
И не веря уже ничему.

Георгий Иванов¹

И тая година не забравям да те поздравя „с днем ангела“, дорогой Деметриос!

Ник.

Илюстрована карта: Wehkreuz mit Dorfkirche

БЕЛЕЖКИ

Ялмара Сьодеберг. . . се проявил отрано, особено с някакви новели — по-точно — Сьодеберг, чиито психологически новели „Малки разкази“ излизат от печат през 1898 г.

Сам или със семейството — ще напуцаш България? — Подвързачов е уверявал Лилиев, че могат да бъдат заедно във Франция, ето защо поетът често споменава за това пътуване. На 20 май/2 юни 1911 г. той отново му пише от Париж: „Драги Митьо, ако мина, както дал господ, годишните изпити, които почват след ден-два, на юли ще бъда дипломиран. Искам да зная на какво положение е въпросът с вашето идване тука и дали при новото „коалиц. правителство“ аз ще мога да очаквам нечия поддръжка в случай че поискат и идната година да бъда в Париж, с вас, разбира се! Ти трябва вече да обадим нещо положително по тая работа и да не замълчаваш, както си правил досега. Здрав ли си ти, Леди, Здравко? Много здраве. Ник.“

Лилиев нарича Ружа Подвързачова — Леди. Неслучайно един от псевдонимите на нейния мъж е Хамлет принц Датски. Здравко е тясно дете. Запазено е и непубликувано писмо от началото на същата

¹ Вж. стихосбирката „Сады“, стр. 28 от берлинското издание на С. Ефрон.

година и до Ружа, преди да се роди дъщеря им Ана: „20 декември 1910/2 януари 1911 г. Честит имен ден, Ружа Димитрова и честита Коледа на цялото семейство! Милва ме надеждата, че ще се видим пак някога. Целуни Здравко, непознатия, който живее в тебе и помоли Митя да ми се обади за двама ви. Ако и ти напишеш няколко реда — ще бъде още по-хубаво. Много здраве. Николай“ (Илюстрирана карта: Maternité, par Gaston Guédy).

Твоите стихове в I книга на „Свѣр. мисъл“, както и Димчовите в последната, ми се видяха положително хубави — Подвързачов публикува цикъла „Стихове“: „Влязъл. Вече познали отколе“, „Неркролози“, и „Рефлекси“, а Димчо Дебелянов — „Под тъмни небеса“: „О, неволя — да крещ“, „Спи градът в безшумните тъми“, „Далеч над мъртвите гори погледна мъртвата луна“ и „Сложи ръка на моите устни“ (15. IV. 1911, кн. 3).

Разбирам твоя страх метежен, Хамлете — с откриването на писма стихотворения до Димитър Подвързачов и Димчо Дебелянов се доказва по неоспорим начин кога и къде са създадени първите неизвестни досега варианти на някои от поетичките творби на Лилиев, включени след години в книгите „Птици в нощта“ и „Луни петна“. При повторното връщане към тях поетът прави съществени промени, които дават материал за изследване на неговия творчески процес. Частична трансформация търпят и самите заглавия: „Заслушан в нощната мълва“ — „Заслушан в смъгнатите слова“; „Бедно сърце, пожали“ — „Клето сърце, пожали“; „Хоризонти надвесени“ — „Кръгозори надвесени“ и т. н.

Илюстрираната карта от 22 август 1915 г. до Димчо Дебелянов е изпратена до дома на Подвързачови и както знаем — последната квартира на поста. Пожеланието: „Бъди здрав, весел и горд“, не е случайно — Дебелянов обичал да шитра края на сонета на Димитър Бояджиев — „Нощем“:

И милите надежди отмилени
ще шъпнат на душата ми, ранени:
„Напрасно горд! Напрасно окрилен“.

ПОВЕСТТА НА А. Ф. ВЕЛТМАН „РАЙНА, КОРОЛЕВНА БОЛГАРСКАЯ“ В ПРЕВОДНАТА ЛИТЕРАТУРА НА БЪЛГАРСКОТО ВЪЗРАЖДАНЕ И В ИСТОРИЯТА НА ПРЕВОДА В БЪЛГАРИЯ

ЛИЛИЯНА МИНКОВА

„Райна, българска царкиня“, приказ А. Ф. Велтмана, преведе от руски Елена Мутева. Санктпетербург, издание на калоферското училище, 1852. Второ издание, Одеса, 1856 г.

Този превод ще остане дълго време ненадминат и ще привлече многобройни читатели. Висока оценка ще му даде още възрожденската критика, ще я потвърди и българската филологическа наука на XX в. Общо място ще стане съпоставянето или по-точно противопоставянето на превода на Мутева и този на Йоаким Груев: „Райна, княгиня българска.“ Повесть от Велтмана, преведена от Йоакима Груева. Белград, 1852. Второ издание, Виена, 1866 г.

През последните 10—15 години излязоха нови издания на редица Велтманови произведения, между които и „Райна, королевна българская.“ Появиха се и нови изследвания на Велтмановото творчество, както и обстойни коментари към включените в изданията повести и романи¹.

Това направи възможно след анализ на повестта на фона на Велтмановото творчество да се покаже как се вписва тя в преводната литература на Българското възрождане. А след сравняване на двата превода с оригинала и помежду им да се определи тяхното място в историята на превода в България.

¹ В. Ф. Переверзев. А. Ф. Вельтман. — В: А. Вельтман. Приключения, почерпнутые из моря житейского. М., 1957, 3—13; Ю. М. Акутин. Александр Вельтман и его роман „Странник“. — В: А. Ф. Вельтман. Странник. М., 1977, 247—300; Ю. Акутин. Проза Александра Вельтмана. — В: Александр Вельтман. Повести и рассказы. М., 1979, 5—20; В. И. Калугин. Романы Александра Вельтмана. — В: А. Ф. Вельтман. Романы. М., 1985, 3—21; А. П. Богданов. А. Ф. Вельтман — писатель-историк. — В: А. Ф. Вельтман. Романы. М., 1985, 458—481; В. А. Кочелев. Мудрая фантазия сказочника. — В: А. Ф. Вельтман. Сердце и думка. М., 1986, 3—21.